

**การวิเคราะห์ผลของการพัฒนาชุมชนด้วยตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาเทศบาลตำบล
แม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**

**The Analysis of Community Development by Sustainable Development Indicators: A Case of
Mae Faek Municipality Sub-District, Sansai District, Chiang Mai Province**

เก นันทะเสน¹และ วราภรณ์ นันทะเสน^{2*}

Ke Nunthasen¹ and Waraporn Nunthasen^{2*}

Received December 16, 2018 Revised September 16, 2019 Accepted September 23, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) เพื่อวิเคราะห์ผลของการพัฒนาที่มีต่อความยั่งยืนต่อชุมชนและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและข้อจำกัดในการพัฒนา โดยทำการสอบถามประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 391 ตัวอย่าง ซึ่งประเด็นผลของการพัฒนาที่มีต่อความยั่งยืนที่ทำการศึกษาประกอบด้วย ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจวัดโดยใช้ ค่าเฉลี่ยของรายได้ ดัชนีความหลากหลายของ simson และค่าสัมประสิทธิ์จিনি ความยั่งยืนด้านสังคมวัดจากดัชนีความมั่นคงทางสังคม (social security index: SSI) ความยั่งยืนด้านปัจจัยทางกายภาพวัดจากดัชนีทางกายภาพ (physical index: PI) และความยั่งยืนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมวัดจากดัชนีการอนุรักษ์ (conservation index: CI) ดัชนีความสำนึกในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม (awareness index: AI) และดัชนีความปลอดภัยทางด้านสิ่งแวดล้อม (safety index: SI) โดยค่าดัชนีต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์จะมีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 ค่าดัชนีที่เข้าใกล้ 1 แสดงถึงความยั่งยืนมาก ผลการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย 93,230 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีความหลากหลายของรายได้จากภาคการเกษตรเท่ากับ 0.416 และนอกภาคการเกษตรเท่ากับ 0.329 ดัชนีความยั่งยืนทางสังคมเท่ากับ 0.723 ดัชนีความยั่งยืนทางกายภาพเท่ากับ 0.761 ดัชนีการอนุรักษ์เท่ากับ 0.802 ดัชนีความสำนึกในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม 0.694 และดัชนีความปลอดภัยทางด้านสิ่งแวดล้อมเท่ากับ 0.531 ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและข้อจำกัดในการพัฒนาในพื้นที่ พบว่า ด้านความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจควรมุ่งเน้นความหลากหลายและความเท่าเทียมกันของรายได้ ด้านความยั่งยืนทางสังคมควรมีการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ด้านความรู้ (knowledge) และทักษะ (skills) อย่างต่อเนื่อง ด้านปัจจัยทางกายภาพควรพัฒนาระบบชลประทานเพื่อการเกษตร และด้านสิ่งแวดล้อมควรรักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ

คำสำคัญ: ความยั่งยืน, ตัวชี้วัด, ความหลากหลาย, ความมั่นคงทางสังคม, ดัชนีทางกายภาพ

¹ ผศ.ดร., คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 63 หมู่ 4 ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290

Asst.Prof., Ph.D., at Faculty of Economics, Maejo University, 63 M.4 T.Nonghan, A.Sansai, Chiang Mai, 50290

² ผศ.ดร., คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 63 หมู่ 4 ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290

*Corresponding author Tel:0884617960 E-mail address: garn007@hotmail.com

Asst.Prof., Ph.D., at Faculty of Economics, Maejo University, 63 M.4 T.Nonghan, A.Sansai, Chiang Mai, 50290

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

Abstract

The research was a research and development for analyzing the results of sustainable community development and the factors affecting the success and the limit of development. The 391 participants were required to complete questionnaires in Mae Faek Municipality sub-district, Sansai district, Chiang Mai province. The sustainable community development aspect comprised of economic sustainability using average income, Simpson's diversity index and Gini coefficient, then social sustainability using Social Security index (SSI), Physical Sustainability using physical index (PI), and resources and environmental sustainability using conversation index (CI), awareness index (AI) and safety index (SI). The indices range between 0 to 1 and the indicator which nearly 1 means more sustainability. The results were found that the average income of these sample was 93,230 baht per household annually. The diverse farm income was 0.416 and nonfarm income was 0.329. Sustainability society index was 0.723, sustainability physical index was 0.761, conservation index was 0.802, value environmental index was 0.694, and safety environmental index was 0.531 accordingly. In addition to the factors affecting the success and the limit of development, it was found that economic sustainability should focus on the diverse and quality income as well as social sustainability should develop the human potential in knowledge and skills continuously. Moreover, physical factor should develop water for agricultural system and environment should protect ecosystem integrity.

Keywords: Sustainable, Indicators, Diversity, Social security, Physical index

บทนำ

การพัฒนาในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างกว้างขวางในทุก ๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ความไม่สมดุลของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย ทั้งปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ การว่างงาน ปัญหาสังคม และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การเร่งรัดการพัฒนาให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักทำให้เกิดการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มข้นและฟุ่มเฟือย ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเกิดการเสื่อมถอยลงมากกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ

การส่งเสริมพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสมทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยขาดความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับการคงอยู่หรือความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่า เกิดการสะสมของปัญหาในด้านต้นทุนทางธรรมชาติและระบบนิเวศซึ่งคนในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพา ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและรุ่นอนาคต อีกทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ได้ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของการพัฒนาโดยเน้นการมี

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

ส่วนร่วมโดยใช้ “คนเป็นศูนย์กลาง” ในการพัฒนาของทุกภาคส่วนทั้งในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศ ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นพื้นฐานและเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุม และเชื่อมโยงกันทุกด้านเป็นองค์รวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

ในการจัดทำข้อเสนอของประเทศไทยในการประชุมของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นคร โจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ เมื่อเดือนกันยายน 2545 คณะอนุกรรมการกำกับการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้หาข้อยุติด้านคำนิยามของการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของประเทศไทยเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้าน อย่างสมดุล บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างเท่าเทียมกัน”

เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีการวางแผนพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อยกระดับความกินดีอยู่ดีของสมาชิกในชุมชน แม้ว่าจะมีการวางแผนพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ตลอดจนมีการวางแผนนโยบายและดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุตามแผนที่วางไว้ แต่จากการพัฒนาที่ผ่านมาของชุมชน ประชาชนในชุมชนยังคงประสบปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าว อาทิเช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ชุมชนยังประสบปัญหาความยากจน ภาระหนี้สิน และความเลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ปัญหาด้านการเกษตร ที่ขาดการพัฒนาอย่างครบวงจร ปัญหาค่านิยมของแรงงานที่ขาดความทุ่มเทและแรงจูงใจในการทำงาน การรวมกลุ่มอาชีพยังขาดความเข้มแข็ง ขาดการเชื่อมโยงการพัฒนาระหว่างหมู่บ้าน/ตำบล และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มีการบุกรุกพื้นที่ป่าและที่ดินของรัฐ ทรัพยากรทางการเกษตรมีความเสื่อมโทรมและขาดความอุดมสมบูรณ์ ขาดการวางผังเมืองที่ดี เพื่อรองรับการพัฒนาในอนาคต ตลอดจนปัญหาขาดแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดขายเพื่อรองรับการพัฒนาในอนาคต ขาดการวางแผนการประชาสัมพันธ์อย่างมีเอกภาพและขาดศูนย์ข้อมูลข่าวสารที่ครบวงจร (ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและพยากรณ์ทางการเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2555) ดังนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก การวิจัยนี้มุ่งหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการในทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีความสมดุลและเท่าเทียมกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนาต่อความยั่งยืนในพื้นที่
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและข้อจำกัดในการพัฒนาในพื้นที่

บททวนวรรณกรรม

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

“การพัฒนาที่ยั่งยืน” หรือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ภาษาอังกฤษเรียกว่า Sustainable Development โดยสมัชชาโลกจาก World Commission on Environment ที่กำเนิดขึ้นจากรายงานเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (The Brundtland Report หรือ Our Common Future) หมายความว่า “รูปแบบของการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง” (Sustainable Development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs) (World Commission on Environment and Development, 1987)

จากการเผยแพร่เอกสารที่ชื่อ Our Common Future ที่คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาได้ทำการศึกษาเรื่องการสร้างสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ได้เกิดการเรียกร้องให้ประชาชนในโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย ไปสู่การพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ต่อมาในการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ประเทศไทยและประเทศสมาชิกสหประชาชาติรวม 178 ประเทศได้ร่วมลงนามรับรองปฏิญญาริโอ ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บท เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก โดยครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุล ทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วยด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546)

ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development indicator) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบอกทิศทางและตรวจสอบการเปลี่ยนแปลง หรือบ่งชี้ความสำเร็จหรือสะท้อนผลการพัฒนาประเทศว่าประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมุ่งก่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมากนัก้อยเพียงใด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) ตัวชี้วัดความยั่งยืนจะทำให้ทราบว่าประเด็นใดของด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีปัญหามากที่สุด เพื่อนำไปใช้เป็นตัวกำหนดความสำคัญของเป้าหมายในรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป (วิชิตและจิราวัลย์, 2555)

นอกจากนี้ สมัชชาองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Commission on Sustainable Development: UNCSD) ได้กำหนดตัวชี้วัดความยั่งยืนโดยกำหนดวัตถุประสงค์หลักในการสร้างกรอบแนวคิดที่ประกอบด้วย themes และ sub-themes เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความยั่งยืน และเป็นการสนับสนุนให้ผู้กำหนดนโยบายในการตัดสินใจอย่างถูกต้องในการพัฒนาระดับประเทศ (United Nations Commission on Sustainable Development, 2001) ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังตาราง 1

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

ตาราง 1 ตัวชี้วัดความยั่งยืนด้านต่าง ๆ

ประเภทตัวชี้วัด	ตัวชี้วัด
ด้านเศรษฐกิจ	
- การเปลี่ยนแปลงในรายได้	- รายได้ครัวเรือน รายได้ต่อคนต่อปี
- ความหลากหลายของแหล่งรายได้	- รายได้เงินสด ไม่เป็นเงินสด
	- สัดส่วนรายได้ตามแหล่งที่มา
- การกระจายรายได้	- สัมประสิทธิ์ GINI
ตัวชี้วัดด้านสังคม	
- ความมั่นคงในสิทธิที่ดินทำกิน	- สัดส่วนของที่ดินทำกินที่ถือครองภายใต้เอกสารสิทธิ
- ความมั่นคงทางอาหาร	- ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารต่อสมาชิกครอบครัว
	- แหล่งที่มาของอาหาร
- ความยากจน	- สัดส่วนครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน
- การจ้างงาน	- สัดส่วนของแรงงานจ้างต่อแรงงานทั้งหมด
- ความมั่นคงในทรัพย์สิน ภาระหนี้	- มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน
	- หนี้สินและความสามารถในการชำระ
- สถานภาพทางสังคม	- ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน
- ความเข้มแข็งขององค์กรในชุมชน	- ผลการดำเนินการขององค์กรในชุมชน
	- ความร่วมมือระหว่างองค์กรในชุมชน
	- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
	- การให้ความช่วยเหลือและการยอมรับของคนในชุมชน
ด้านกายภาพ	
- โครงสร้างพื้นฐาน	- สภาพถนน
	- ครัวเรือนที่มีไฟฟ้า
	- ครัวเรือนที่มีน้ำประปา
	- ระยะทางและเวลาจากบ้านถึงโรงเรียนและสถานีนอนมัย
	- คุณภาพการบริการของสถานีนอนมัย
	- ระบบชลประทาน
- การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	- แหล่งข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
- ทรัพยากรดิน	- การชะล้างพังทลายของดิน
	- ระบบการปลูกพืชเพื่ออนุรักษ์ดิน
	- วิธีการอนุรักษ์ดิน

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

ประเภทตัวชี้วัด	ตัวชี้วัด
- ทรัพยากรน้ำ	- ปริมาณการใช้น้ำในการเพาะปลูก - คุณภาพและปริมาณน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค - พื้นที่เพาะปลูกภายใต้ระบบชลประทาน
- ทรัพยากรป่าไม้	- สัดส่วนของรายได้จากผลผลิตจากป่า
- ความหลากหลายด้านชีวภาพ	- ขนาดและความอุดมสมบูรณ์ของป่า
- ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและ ภัยธรรมชาติ	- การใช้สารเคมีและความเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมี - ความถี่ในการได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) ซึ่งทำการศึกษาแบบผสมผสาน (mixed methodologies) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยทำการสอบถามประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 391 ตัวอย่าง โดยข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ จะใช้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ดังนี้

ข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากหน่วยงานรัฐบาลต่าง ๆ เช่น ข้อมูลนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในพื้นที่ และข้อมูลนโยบายและการจัดการทรัพยากร

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ประกอบด้วย

การสัมภาษณ์องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบ กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interviews) เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการดำเนินการพัฒนาทั้งในอดีต ปัจจุบันและแนวทางในอนาคต

การสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interviews) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของแต่ละชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เช่น การจัดการทรัพยากรน้ำ ป่าชุมชน การถือครองที่ดิน วัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลในระดับชุมชนจะใช้เพื่อเป็นฐานในการสำรวจข้อมูลในระดับครัวเรือนต่อไป

การสัมภาษณ์ในระดับครัวเรือนซึ่งครอบคลุมประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แฝก โดยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบ simple random sampling และทำการสัมภาษณ์ครัวเรือนตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (standardized questionnaires) เพื่อให้ได้ข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคมของแต่ละครัวเรือน

การวิเคราะห์ตัวชี้วัดความยั่งยืน ในการศึกษาครั้งนี้ประเด็นที่พิจารณา 4 ประเด็น คือ ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสังคม ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนด้านกายภาพ ซึ่งการวิเคราะห์ความยั่งยืนจะแสดงผลผ่านตัวชี้วัดต่าง ๆ ประกอบด้วย

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ พิจารณาการมีรายได้ที่พอเพียง มีเสถียรภาพ มีความหลากหลายและมีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน แหล่งที่มาของรายได้ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ รายได้จากภาคการเกษตร ทั้งที่เป็นรายได้จากการผลิตพืชและจากการผลิตสัตว์ และรายได้นอกภาคการเกษตร ซึ่งพิจารณาโอกาสการสร้างรายได้จากแหล่งรายได้นอกภาคการเกษตร เช่น รายได้จากกิจกรรมพืชน้ำ การใช้ประโยชน์จากป่า การรับจ้างนอกภาคการเกษตร และรายได้จากการค้าขาย

ประเด็นทางด้านสังคม พิจารณาจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ชุมชน การมีส่วนร่วมของสังคม การพัฒนาความอยู่ดีกินดีของชุมชน เช่น การพัฒนาทางการศึกษา การพัฒนาด้านสุขลักษณะและสาธารณสุข การพัฒนาด้านโภชนาการ การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ (human capacity building) โดยการจัดฝึกอบรมความรู้ในหลายๆ ด้าน การฝึกอบรมหรือกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้ชุมชนมีความรู้ และตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสร้างความรู้สึกร่วมกันในสิทธิที่ดินทำกิน

ประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อม เน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน มีการวางแผนการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ เช่น การวางแผนการใช้ที่ดิน (land use planning) การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน เช่น กิจกรรมอนุรักษ์ดิน การจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น การทำระบบชลประทานแบบประหยัด และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น การปลูกป่าชุมชน ป่าใช้สอย

ปัจจัยทางกายภาพที่จำเป็น เช่น โครงสร้างพื้นฐาน แหล่งสินเชื่อ เป็นปัจจัยที่สนับสนุนและจำเป็นต่อการพัฒนา และเป็นสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐต้องจัดให้มีการบริการแก่ชุมชน เช่น โครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า ชลประทานหรือแหล่งสินเชื่อที่เป็นทางการ

ในส่วนของวิธีการประเมินความยั่งยืน แบ่งออกเป็น 4 ด้านตามประเด็นการวิเคราะห์ ได้แก่ ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสังคม ความยั่งยืนด้านกายภาพและประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดตัวชี้วัด ดังนี้

ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ พิจารณาจากตัวชี้วัด 3 ด้าน ได้แก่

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน (average income) ทั้งรายได้ที่มาจากภาคการเกษตรและรายได้นอกภาคการเกษตร

ความหลากหลายของรายได้ (income diversity index: IDI) โดยใช้ดัชนีความหลากหลายของ Simson (simson's diversity index) ซึ่ง ค่า IDI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 โดยค่า IDI ที่สูงหรือเข้าใกล้ 1 จะแสดงว่ารายได้มีความหลากหลายมาก

ความเสมอภาคของการกระจายรายได้ ในการศึกษานี้ใช้ค่าสัมประสิทธิ์ดัชนีจินี (gini coefficient index) โดยค่าสัมประสิทธิ์จินีมีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 โดย ค่าสัมประสิทธิ์จินีที่เท่ากับ 0 แสดงว่าการกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ และค่าสัมประสิทธิ์จินีเท่ากับ 1 แสดงว่าการกระจายรายได้ไม่เป็นธรรมอย่างสมบูรณ์ หรือรายได้ทั้งหมดตกอยู่กับคน ๆ เดียว ดังนั้น ค่าสัมประสิทธิ์จินียิ่งมีค่าน้อยจะแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีรายได้ที่ใกล้เคียงกันมากหรือมีการกระจายรายได้ที่ดี และในทางตรงกันข้าม หากค่าสัมประสิทธิ์จินีมีค่ามากหรือเข้าใกล้ 1 แสดงว่าเกษตรกรมีรายได้ที่แตกต่างกันมากขึ้น

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

ความยั่งยืนด้านสังคม ในการศึกษานี้วิเคราะห์จากค่าดัชนีความมั่นคงทางสังคม (social security index: SSI) โดยข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ประกอบด้วย ความรู้สึกมั่นคงในสิทธิที่ดินทำกินวัดจากขนาดของที่ดินทำกิน เอกสารสิทธิและประเภทของเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน การจ้างงานและความเพียงพอของแรงงานในพื้นที่ ความมั่นคงทางอาหารและน้ำเพื่ออุปโภคบริโภควัดจากความเพียงพอของอาหารและโภชนาการ ฐานะทางการเงินวัดจากความเห็นของเกษตรกรที่ประเมินฐานะทางการเงินของตนเอง ระดับการศึกษาและการได้รับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน การมีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมในชุมชน แหล่งเงินกู้ ความหลากหลายของแหล่งเงินกู้และความสามารถในการชำระหนี้

ความยั่งยืนด้านกายภาพ วัดจากดัชนีทางกายภาพ (physical index: PI) ซึ่งวิเคราะห์จาก ความสามารถในการเข้าถึงสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน เป็นต้น การมีระบบชลประทานเพื่อการเกษตร การมีทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพและการเกษตร เช่น เครื่องสูบน้ำ รถไถ เครื่องพ่นยา รถบรรทุกสินค้า เป็นต้น

ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม วัดจากดัชนีการอนุรักษ์ (conservation index: CI) คำนวนจากการทำหรือเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ต่าง ๆ ดัชนีความสำนึกในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม (awareness index: AI) ประกอบด้วยความสำนึก ความเข้าใจ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และดัชนีความปลอดภัยทางด้านสิ่งแวดล้อม (safety index: SI) คำนวนจากผลกระทบต่อสุขภาพจากการใช้สารเคมี การเกิดภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย ภัยแล้ง ไฟป่า โรคและแมลงระบาด เป็นต้น โดยค่าดัชนีที่คำนวณได้จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 โดยความหมายของค่าจะขึ้นอยู่กับประเด็นที่พิจารณา หากค่าดัชนีที่ได้มีค่าสูงแสดงว่ากลุ่มตัวอย่างมีความยั่งยืนในประเด็นนั้น ๆ มาก

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ผลการพัฒนาต่อความยั่งยืนในพื้นที่

แบ่งออกได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ผลการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาด้านสังคม การพัฒนาด้านกายภาพ และการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ จากการวิเคราะห์ตัวชี้วัดความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณารายได้เฉลี่ยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย 93,230 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยในพื้นที่ที่มีผู้ประกอบการเกษตรกรรมจำนวน 185 ราย มีรายได้เฉลี่ย 69,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีผู้ประกอบการค้าขายจำนวน 34 ราย มีรายได้เฉลี่ย 113,595 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ผู้มีอาชีพรับจ้าง จำนวน 60 ราย มีรายได้เฉลี่ย 65,127 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ผู้มีอาชีพทำงานโรงงาน จำนวน 27 ราย มีรายได้เฉลี่ย 95,790 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และผู้มีอาชีพพนักงานประจำ จำนวน 85 ราย มีรายได้เฉลี่ย 156,846 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ด้านความหลากหลายของรายได้วันจากค่าดัชนีความหลากหลายของ Simson พบว่า ดัชนีความหลากหลายของรายได้จากภาคการเกษตร คือ 0.416 และนอกภาคการเกษตร คือ 0.329 ซึ่งครัวเรือนตัวอย่างมีความหลากหลายของรายได้ค่อนข้างต่ำแสดงให้เห็นว่า มีความเสี่ยงหรือความไม่มั่นคงในแหล่งรายได้ในกรณีที่เกิดปัญหาจากแหล่งรายได้หนึ่งก็จะไม่มีรายได้จากแหล่งอื่น

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

มาเสริม โดยเฉพาะภาคการเกษตรที่มักมีความเสี่ยงจากการการไม่ได้รับผลผลิตจากกรณีต่าง ๆ เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย โรคและแมลง จะทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงขาดรายได้แม้ว่าจะมีค่าดัชนีความหลากหลายที่สูงกว่านอก ภาคการเกษตร ส่วนด้านความเสมอภาคของการกระจายรายได้วัดจากค่าสัมประสิทธิ์ดัชนีจินี พบว่า ในพื้นที่ ชุมชนแม่แฝกมีค่าสัมประสิทธิ์ดัชนีจินีเท่ากับ 0.452 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในพื้นที่ยังมีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่า เทียมมากกว่าค่าสัมประสิทธิ์จินีของภาคเหนือในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.388

นอกจากนี้ของชุมชนแม่แฝกมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมเป็นการทำการเกษตรเพื่อ การค้า สัดส่วนของประชากรที่มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรรมเริ่มลดลงและลดลงเนื่องจากการศึกษาที่สูงขึ้นกับ แรงจูงใจจากรายได้จากภาคการผลิตอื่น ๆ นอกจากนี้ ผลจากการพัฒนายังส่งผลต่อราคาที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้นอย่าง มากทำให้เกษตรกรบางรายตัดสินใจขายที่ดินเพื่อการเกษตรแล้วออกไปประกอบอาชีพอื่น การพัฒนาเศรษฐกิจ แบบทุนนิยมที่ตอบสนองต่อความต้องการตลาดส่งผลทำให้เกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรเป็นการ ปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้นและเกษตรกรมีความกังวลในเรื่องของความมั่นคงด้านรายได้ที่ผูกติดกับระบบเศรษฐกิจ และความเท่าเทียมของรายได้เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรที่อยู่ในภาคอื่น ๆ อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรที่ยังทำ การเกษตรแบบดั้งเดิมอยู่และกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบพอเพียงและเกษตรกรที่ทำการเกษตรสมัยใหม่ที่มี การรวมกลุ่มยังเห็นว่าตนเองมีความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

ความยั่งยืนด้านสังคม ผลการวิเคราะห์ดัชนีความยั่งยืนทางสังคมของชุมชนแม่แฝก พบว่า ชุมชนแม่แฝก มีค่าดัชนีความยั่งยืนทางสังคมเท่ากับ 0.723 ซึ่งเป็นค่าที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากชุมชนแม่แฝกอยู่ในพื้นที่ที่ใกล้กับ ชุมชนเมืองที่มีการพัฒนาทำให้สามารถเข้าถึงการพัฒนาต่าง ๆ ได้มาก ทั้งในด้านความมั่นคงทางอาหารและน้ำ เพื่ออุปโภคบริโภค ฐานทางการเงิน การศึกษาและการได้รับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน การมีตำแหน่ง หน้าที่ทางสังคม แหล่งเงินกู้ ความหลากหลายของแหล่งเงินกู้ แต่อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่ม ตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรยังมีความกังวลในเรื่องความมั่นคงในที่ดินทำกินเนื่องจากการพัฒนาของเมืองทำให้ราคา ที่ดินสูงขึ้นอย่างมากและมีความเสี่ยงที่เกษตรกรจะขายที่ดินทำกินและเปลี่ยนไปเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรแทน และในเรื่องของแรงงานและการจ้างแรงงานเกิดความไม่เพียงพอในภาคการเกษตร

นอกจากนี้ ผลของการพัฒนาในชุมชนแม่แฝกมีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์กันน้อยลงเนื่องด้วยปัจจัยด้านการพัฒนา และคนในชุมชนมี ความสัมพันธ์กันมากขึ้นจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาในชุมชนแม่แฝกมี ประชากรที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้น และการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชนมีความ หลากหลายมากขึ้นจากเดิมอาชีพหลักของชุมชนคือเกษตรกรรม ปัญหาทางสังคมแบ่งออกเป็นปัญหาเฉพาะตัว ในกลุ่มวัยรุ่น ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เกิดจากการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้งทำให้เกิด ปัญหาการแย่งน้ำกันใช้ ส่วนปัญหาเรื่องป่าของชุมชนเกิดจากการลักลอบตัดต้นไม้และบุกรุกพื้นที่ป่า นอกจากนี้ ยังมีความขัดแย้งในเรื่องการปล่อยมลพิษจากการเผาขยะ การปล่อยน้ำเสียในครัวเรือนลงแหล่งน้ำแต่มีความ รุนแรงไม่มาก ยังสามารถอาศัยระเบียบกฎเกณฑ์และจารีตประเพณีของชุมชนในการแก้ไขได้ ส่วนเรื่องปัญหา แรงงานต่างด้าวและความปลอดภัยในชุมชน เนื่องจากปัจจุบันในพื้นที่มีการเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวจำนวน

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

หลายคนในชุมชนเริ่มมีความกังวลในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากการเข้ามาอาศัยของแรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้น บางส่วนเห็นว่า มีการเกิดการลักขโมยในพื้นที่เพิ่มขึ้นด้วย

ความยั่งยืนด้านกายภาพ จากการวิเคราะห์ดัชนีความยั่งยืนทางกายภาพของชุมชนแม่แฝก พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.761 เนื่องจากในชุมชนแม่แฝกสามารถเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานได้ทุกครัวเรือน ยกเว้นครัวเรือนที่อยู่ห่างไกลจากพื้นที่ชุมชนมาก ๆ และไม่มีความสะดวกจะใช้ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ซึ่งหากมีความต้องการก็สามารถจัดการให้ได้ทันที สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง ยังเหลือถนนบางส่วนที่ยังเป็นถนนลูกรัง ส่วนมากเป็นที่ทำไว้เพื่อใช้ในพื้นที่เกษตรและถนนย่อยสายเล็ก ๆ ในหมู่บ้าน สาธารณูปโภคด้านน้ำอุปโภคบริโภค ส่วนมากใช้น้ำประปาและน้ำบาดาล บางส่วนที่ใช้น้ำจากบ่อน้ำเนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงน้ำประปาได้ ด้านน้ำเพื่อการเกษตรส่วนมากจะใช้น้ำจากระบบชลประทาน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำมากที่สุดเนื่องจากในช่วงฤดูแล้ง มีเกษตรกรบางส่วนหันไปประกอบอาชีพอื่นในช่วงฤดูแล้ง ปัญหาการใช้น้ำเพื่อการเกษตร คือ ความขัดแย้งในด้านการใช้น้ำ ซึ่งส่วนมากเกิดจากเกษตรกรที่ใช้น้ำจากระบบน้ำชลประทาน

ความยั่งยืนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จากผลการวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ดัชนีการอนุรักษ์ มีค่าเท่ากับ 0.802 เนื่องจากมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอและมีการเข้าร่วมของประชาชนในพื้นที่ ส่วนดัชนีความสำนึกในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม 0.694 ดัชนีความปลอดภัยทางด้านสิ่งแวดล้อม มีค่าเท่ากับ 0.531

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ พบว่า ในพื้นที่ชุมชนแม่แฝกมีการใช้ทรัพยากรที่ดินเพื่อการเกษตรอย่างเข้มข้น มีแนวโน้มที่จะเกิดการเสื่อมคุณภาพของดินในระยะยาว มีเกษตรกรบางส่วนที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานและการเกษตรแบบดั้งเดิมยังเห็นว่าทรัพยากรดินยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ การพัฒนาด้านทรัพยากรน้ำ มีการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในปริมาณมากและมีการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรทำให้ทรัพยากรน้ำขาดแคลนในช่วงฤดูแล้งและมีความเสื่อมโทรมจากการปนเปื้อนของสารเคมีจากการเกษตร เกิดความขัดแย้งในเกษตรกรบางกลุ่ม มีการส่งเสริมการทำการเกษตรอินทรีย์ การลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร และปลูกพืชทดแทนในกรณีที่ขาดแคลนน้ำ ซึ่งมีเกษตรกรบางส่วนได้ให้ความสำคัญกับการรักษาคุณภาพของทรัพยากรน้ำมากขึ้น การพัฒนาด้านทรัพยากรป่าไม้ มีการกำหนดเขตพื้นที่ป่าชุมชนและมีการกำหนดกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรจากป่า ส่วนผลของการพัฒนาต่อความยั่งยืนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แม้ว่าจะมีปัญหาในด้านการจัดการบางประเด็น เช่น เรื่องความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากร การลักลอบ การบุกรุก ด้านทรัพยากรยังคงมีความยั่งยืนอยู่

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและข้อจำกัดในการพัฒนาในพื้นที่

เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ในการพัฒนาต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ รายได้และความหลากหลายของรายได้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเหมาะสมทางด้านสังคม และความเหมาะสมด้านปัจจัยทางกายภาพที่เป็นตัวสนับสนุน

การพัฒนาความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ ต้องพิจารณาในเรื่องรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพทั้งรายได้ที่มาจากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร การมีรายได้ที่มีเสถียรภาพหรือ

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

มีความหลากหลายในแหล่งที่มาของรายได้ ซึ่งจะเป็นการลดความเสี่ยงทางด้านรายได้ และมีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันของคนในชุมชน

การพัฒนาความยั่งยืนทางด้านสังคม ประกอบด้วย การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีการศึกษา มีสุขภาพอนามัยที่ดี การพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้มีสมรรถนะโดยการเพิ่มความรู้ (knowledge) และทักษะ (skills) ของเกษตรกรผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ควรคำนึงถึง การวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมให้มีการวางแผนการใช้ที่ดินในระดับกว้างอย่างเพียงพอที่จะรักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศของพื้นที่เอาไว้ ส่งเสริมการทำการเกษตรแบบอนุรักษ์ดินและน้ำในระดับครัวเรือน ชุมชน และระหว่างชุมชนเพื่อลดปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่ทำกิน และเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนและระหว่างชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมการปลูกและใช้ประโยชน์จากต้นไม้ในพื้นที่ของตน ส่งเสริมกิจกรรมฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพ

สรุปผลการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) ทำการศึกษาแบบผสมผสาน (mixed methodologies) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยทำการสอบถามประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 391 ตัวอย่าง ผลการศึกษาพบว่า การประเมินผลการดำเนินการพัฒนาที่มีต่อความยั่งยืนในสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชนยังมีรายได้ต่ำและมีความแตกต่างกันของการกระจายรายได้ รวมถึงความหลากหลายของรายได้ที่ต่ำทำให้มีความเสี่ยงเมื่อเกิดปัญหากับรายได้แหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้วจะไม่สามารถหารายได้จากแหล่งอื่น ๆ มาชดเชยได้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรายได้จากเดิมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมเป็นการทำการเกษตรเพื่อการค้า สัดส่วนของเกษตรกรรมเริ่มลดลงเนื่องจากแรงจูงใจจากรายได้จากภาคการผลิตอื่นและราคาที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้น เกษตรกรมีความกังวลในเรื่องของความมั่นคงด้านรายได้และความเท่าเทียมของรายได้เมื่อเทียบภาคการผลิตอื่น ส่วนการพัฒนาด้านสังคมมีค่าของดัชนีชี้วัดความยั่งยืนค่อนข้างสูง ด้านการศึกษาในชุมชนแม่แฝกมีประชากรที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้น ในด้านการพัฒนาด้านกายภาพในชุมชนแม่แฝก ประชากรในชุมชนแม่แฝกสามารถเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานได้ทุกครัวเรือน ยกเว้นครัวเรือนที่อยู่ห่างไกลจากพื้นที่ชุมชนมาก ๆ และไม่มีความสะดวกจะใช้ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ทำให้มีดัชนีความยั่งยืนด้านกายภาพสูง ส่วนการพัฒนาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ในสัดส่วนสูง ทำให้มีดัชนีการอนุรักษ์สูงตามไปด้วย แต่ยังมีความสำนึกในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมที่ค่อนข้างต่ำ

ในด้านปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและข้อจำกัดในการพัฒนา ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ความเหมาะสมทางด้านสังคม และความเหมาะสมด้านปัจจัยทางกายภาพที่เป็นตัวสนับสนุน โดยการพัฒนาความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ควรมุ่งเน้นการผลิตที่ทำให้เกษตรกรมี

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

รายได้ที่เพียงพอ มีเสถียรภาพ และมีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันภายใต้เงื่อนไขทางทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ การตลาด สังคมและปัจจัยทางด้านกายภาพ

อภิปรายผลการศึกษา

แนวทางในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในอนาคตควรให้ความสำคัญกับความหลากหลายของรายได้ และการกระจายรายได้ควบคู่กับการยกระดับรายได้ เนื่องจากยังมีความแตกต่างกันของรายได้ของแต่ละอาชีพอยู่ และด้านความหลากหลายของรายได้นั้น การมีแหล่งรายได้ที่ไม่หลากหลายทำให้เกิดความเสี่ยงมากขึ้นโดยเฉพาะ เกษตรกร หากไม่สามารถมีรายได้จากการผลิตแล้วก็จะไม่สามารถนำรายได้จากแหล่งอื่นมาชดเชยได้ อาจทำให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมาในที่สุด การเพิ่มความหลากหลายของแหล่งรายได้อาจทำได้โดยการส่งเสริมอาชีพที่เป็น อาชีพเสริมนอกเวลาว่างหรือเวลาว่างจากการทำการเกษตร โดยอาจมุ่งเน้นกลุ่มประชาชนที่มีรายได้อยู่ในระดับ ต่ำ ซึ่งนอกจากจะช่วยในเรื่องความหลากหลายของแหล่งรายได้แล้วยังสามารถพัฒนาในเรื่องของการกระจาย รายได้อีกด้วย

การพัฒนาทางสังคมในอนาคต จะเห็นได้ว่าในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากเดิมที่เป็นสังคม เกษตรกรรมเนื่องจากอิทธิพลของการพัฒนาต่าง ๆ ทำให้มีการขายที่ดินและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาชีพและการทำงานจากเดิมที่เป็นเกษตรกรรมประกอบอาชีพอื่น ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงและ มีความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น แนวทางการพัฒนาควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์กันของคนในชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนี้ การพัฒนา ความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองและพึ่งพาตนเองได้ พยายามหาทางออกในการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยคนในชุมชนเอง การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนโดยการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน การรวมกลุ่มของเกษตรกร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน

ด้านความยั่งยืนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า ในพื้นที่ที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในสัดส่วนสูง แต่อย่างไรก็ตามยังมีส่วนของความมีสำนึกต่อการรักษาทรัพยากร และความปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมที่ต่ำอยู่ ดังนั้นการพัฒนาในส่วนนี้ควรมุ่งเน้นในเรื่องการสร้าง การสร้าง จิตสำนึกต่อคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการลดการใช้สารเคมีในพื้นที่โดยการแนะนำและ ให้การส่งเสริมการทำการเกษตรแบบปลอดภัยหรือเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้แก่เกษตรกรด้วย อาทิเช่น การ ทำการเกษตรแบบอินทรีย์ การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (integrated pest management) การใช้สารชีวภาพ ในการกำจัดแมลงศัตรูพืชแทนการใช้สารเคมี เป็นต้น

จากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ต้องพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และด้านกายภาพไป พร้อมกันเพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนานั้น จะเห็นได้ว่าในพื้นที่ชุมชนแม่แฝกมีความยั่งยืนทางด้าน เศรษฐกิจต่ำกว่าด้านอื่นมาก ดังนั้น จำเป็นต้องมีการพิจารณาความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจในอันดับต้น ๆ ของการ พัฒนาในอนาคต เพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาในที่สุด

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปวางแผนการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน หรืออาจจะนำไปสร้างเป็นตัวแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้ อีกทั้งเป็นแนวทางชุมชนอื่นสามารถทราบแนวทางในการวางแผนพัฒนาได้อย่างถูกต้อง แต่อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดตัวชี้วัดอาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา เช่น โครงสร้างทางเศรษฐกิจและแหล่งรายได้ การประกอบอาชีพ ลักษณะทางโครงสร้างทางสังคม เชื้อชาติ ศาสนา ตลอดจนปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งหากมีความแตกต่างกันก็จะไม่สามารถนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกันได้

ในประเด็นเรื่องตัวชี้วัดความยั่งยืน การกำหนดตัวชี้วัดบางตัวแม้ว่าจะมีคะแนนหรือค่าดัชนีที่สูง หากอธิบายความหมายตามค่าที่ได้อาจสื่อถึงการนำไปสู่ความยั่งยืนได้ แต่หากพิจารณาในรายละเอียดแล้ว การมีแหล่งรายได้ที่มีความหลากหลายน้อยแต่เป็นอาชีพที่มีความมั่นคงนั้นอาจก่อให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจได้เช่นกัน เช่น เกษตรกรที่มีความหลากหลายของรายได้มากกว่าแต่มีระดับรายได้ต่ำกว่าและมีความเสี่ยงในเรื่องของการประสบกับปัญหาเรื่องการผลิตและขาดรายได้มากกว่าอาชีพข้าราชการที่มีรายได้สูงและมีความหลากหลายของแหล่งรายได้ต่ำกว่ามาก

นอกจากนี้ ในการศึกษาประเด็นความยั่งยืนด้านต่าง ๆ ของชุมชน ควรมีการวิเคราะห์เพิ่มเติมโดยการแยกกลุ่มตัวอย่างออกเป็นหลาย ๆ กลุ่มตามลักษณะพื้นฐานหรือความแตกต่างในกัน ประเด็นที่สนใจวิเคราะห์ในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและอธิบายรายละเอียดได้มากขึ้น เช่น กลุ่มที่เป็นเกษตรกร อาจมีลักษณะเฉพาะของตัวชี้วัดที่แตกต่างจากประชากรในกลุ่มอื่น ๆ ในเรื่องของความหลากหลายของแหล่งรายได้ที่มากกว่า แต่อาจมีค่าของดัชนีด้านสังคม กายภาพ และสิ่งแวดล้อม ต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ เป็นต้น

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

เอกสารอ้างอิง

- วิจิต หล่อจิระชุนหกุล และ จิราวัลย์ จิตรถเวช. (2555). การพัฒนาดัชนีและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภาคของประเทศไทย. พัฒนาการเศรษฐกิจปริทรรศน์, 6(1), 135-163.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). คู่มือการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2555). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2558). กรอบแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 3 กันยายน 2558,จาก <http://www.nesdb.go.th/econSocial/naturalResource/attachment/02.doc>
- ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและพยากรณ์ทางการเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 2555. รายงานผลการสำรวจปัญหาและความต้องการชุมชน เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งที่ 1 ปีงบประมาณ 2555
- David, P., & Giles, A. (1998). The concept of sustainable development: An evaluation of its usefulness ten years after Brundtland. Centre for Social and Economic Research on the Global Environment University College London and University of East Anglia.
- Remigijus, C., Jolita, R., & Bronislovas, M. (2009). The concept of sustainable development and its use for sustainability scenarios. Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics (2).
- UN Division for Sustainable Development. (2007). Indicators of sustainable development: Framework and methodologies.